

Міжнародна декларація про ключові компетенції в професійній психології

Прийнята

Міжнародною Асоціацією Прикладної Психології (МАПП) 15го червня 2016

Міжнародним Союзом Психологічної Науки (МСПН) 25го липня 2016

ВСТУП

Мета даної Міжнародної декларації про ключові компетенції в професійній психології полягає в тому, щоби визначити ряд визнаних та схвалених у міжнародному масштабі компетенцій, які можуть слугувати основою для встановлення чіткої загальноприйнятої професійної ідентичності. Інша можлива мета полягає в тому, аби визначити міжнародну систему розпізнавання для порівняння систем професійної підготовки, програмної акредитації, професійної сертифікації, а також встановити певні стандарти професійної компетентності та етики. Підстава для написання даної Декларації, а також методи, які при цьому були використані, викладені у цьому Вступі, тоді як напрямки застосування, потреба в локальній адаптації та потенційний ефект від існування даної Декларації розкрито у Передмові.

Тему компетентності було обрано Організаційним комітетом під час планування 5го Міжнародного Конгресу з Ліцензування, Атестації та Сертифікації у Стокгольмі, у липні 2013 року. Конгрес мав за ціль розпочати процес «сприяння розробці всесвітнього договору про визначення критеріїв компетентності професійних психологів». Він був проведений незвичним чином – приймати в ньому участь було дозволено лише по запрошенню. В результаті було надіслано 150 запрошень; в Конгресі прийняло участь всього 75 осіб з вісімнадцяти країн та п'яти континентів. Були представлені такі міжнародні асоціації як Міжнародна асоціація практичної психології (МАПП), Міжнародна тестова комісія (МТК) та Міжнародний союз психологічної науки (МСПН). Конгрес відрізнявся від попередніх ще й тим, що був проведений у вигляді розширеної серії семінарів. Більшу частину часу зайняли досить плідні та ґрунтовні дискусії в невеликих групах, розбавлені пленарними засіданнями з обміном думок та визначенням порядку денного.

Перед Конгресом делегатам були роздані «Основоположний документ», «Офіційний звіт» та документи про існуючі моделі компетенцій для психологів. Окрім цього, після аналізу вмісту дійсних національних моделей було створено загальний чорновий начерк моделі компетенцій. Він був використаний в якості стимулу для групових дискусій. В результаті подальшої серії ітеративних консультацій, ця загальна модель сформувала базис для «Міжнародної декларації про ключові компетенції в професійній психології» (в подальшому іменується «Декларацією»). Ці документи, Звіт конгресу та список членів робочої та референтної груп, а також інші документи, що згадуються далі в цій Декларації, можуть бути завантажені з:

<http://www.psykologforeningen.no/foreningen/english/ipcp>.

Конгрес мав великий успіх в якості відправної точки для розмови про основні концепції та намічену мету, і завершився угодою про створення «Міжнародного проекту з компетентності в психології» (МПКП) як міжнародного проекту з участю багатьох зацікавлених сторін. Організатори та учасники продемонстрували готовність вийти за рамки дискусії про регіональні та національні відмінності та почати виявляти сфери загального порозуміння та згоди, і це дає надію, що дані зусилля матимуть успіх. Була сформована робоча група з представників із Норвегії, Великобританії, Румунії, Південної Африки, Китаю, Нової Зеландії, Колумбії, Канади та Сполучених Штатів. Також була заснована референтна група, яка на даний час налічує 275 учасників з 77 країн.

Робоча група провела п'ять особистих кількадечних зустрічей та склала три звіти про хід роботи після Стокгольмського Конгресу. Кожний такий звіт був надісланий референтній групі для зауважень. Крім цього, члени робочої групи провели відкриті дискусійні зустрічі на двох міжнародних конгресах у 2014 в Парижі та у 2015 в Мілані, а також на чотирьох регіональних в Кампалі, Дурбані, Armenії (Колумбія) та Бейруті. В останньому раунді консультацій (грудень 2015 року) національним та міжнародним психологічним асоціаціям також було запропоновано висловити свої зауваження. Особливу увагу приділили зауваженням від МАПП та МСПН.

Декларація містить 4 розділи:

1. Вступ

Описує історію та процес розробки.

2. Визначення термінів

Уточнює передбачуваний смисл використаних слів з метою забезпечення повного розуміння аудиторії.

3. Передмова

Описує цілі, сферу охоплення, обмеження та можливі напрямки використання Декларації.

4. Ключові компетенції в професійній психології

Представляє ключові компетенції.

Компетенції, викладені в Декларації, є загальними, а не точними. Декларація не була задумана як «стандарт» чи «норма». Даний документ не має влади над будь-якими національними чи регіональними стандартами. Наявність даних компетенцій не надає права бути психологом. Однак ця Декларація може стати корисною основою для створення стандартів чи підтримки роботи, пов'язаної з акредитацією, освітою та професійною підготовкою або сертифікацією. Заохочується адаптація компетенцій до локального контексту зі сторони будь-яких організацій, спільнот, держав та регіонів. Прояв, демонстрація або застосування узгоджених на міжнародному рівні компетенцій можуть відрізнитись в деякій мірі у певному національному або культурному контексті. Локальні або регіональні перетворення даних компетенцій на специфічні вимоги до освіти та професійної підготовки лише підтримуються. Такі адаптації, вірогідно, будуть варіюватися серед культур, таким чином будуючи різноманітне міжнародне професійне суспільство.

Значимість даної Декларації залежить від визнання та підтримки її з боку організацій, місією яких є практика психології на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Всі подібні організації заохочуються до відкритої підтримки, адаптації, та/або ратифікації цієї Декларації, а також до того, щоби інформувати про неї та сприяти її розумінню та дотриманню, включати її принципи у власні документи та практики і розширювати сферу охоплення Декларації з урахуванням власних місцевих реалій.

ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ

В даній Декларації застосовуються такі визначення:

Аналіз: Структурований опис якого-небудь аспекту якості організації або процедури. В залежності від підходу, описується наявність чи рівень розвитку певних характеристик організації чи процедур, а також порівняння цих характеристик із заданим наперед стандартом.

Аналіз потреб: Аналітичний процес, який проводить психолог для того, щоби зрозуміти чи з'ясувати фактичні потреби або побажання клієнта в плані того, які психологічні послуги мають бути йому/їй надані. Аналіз потреб спрямовує до цілей, що актуальні та важливі для клієнта, чи вирішення його проблеми.

Досліди: Систематичне вивчення феномену з метою розширення бази знань або застосування дійсної бази знань по-новому.

Емпірично обґрунтовані дані: Будь-яка концепція або стратегія, основана на практично або науково перевірених даних, що підтверджують якість та доречність певної дії або рішення у певних умовах для тих чи інших цілей.

Зацікавлена сторона: Індивід, група чи організація, яких хвилює або цікавить процес та його результат.

Знання (фундаментальні): Факти та інформація, що здобуваються завдяки навчанню та досвіду, і формують теоретичне та практичне розуміння предмету. У сфері психології фундаментальні знання означають теоретичні та практичні знання про психологічні концепції, конструкти, методи та їх недоліки. Це загальні знання про психологію, що не мають відношення до конкретних напрямків практичної діяльності.

Знання (спеціалізовані): Факти та інформація, що здобуваються завдяки навчанню та досвіду, і формують теоретичне та практичне розуміння предмету. У сфері психології спеціалізовані знання базуються на знаннях фундаментальних та розширюють їх. Спеціалізовані знання стосуються конкретних напрямків психології, таких як клінічна, навчальна, організаційна тощо (тобто концепцій, конструктів та методів, що включають в себе певні особливості, коли застосовуються у перелічених контекстах).

Інтервенція: Цілеспрямований та структурований процес, зазвичай оснований на теоретичній чи практичній моделі, що має очікуваний результат. В процесі здійснюються такі заходи, що в перспективі мають певним чином змінити залученого індивіда чи групу людей.

Клієнт: Індивід, група, спільнота або організація, що користується або отримує професійні послуги психолога.

Ключова компетенція: Компетенція, наявність якої є критичною для загальної здатності особи виконувати роботу так, щоб вона відповідала прийнятному професійному стандарту. Ключові компетенції мають бути у всіх, хто вважає себе компетентним. Слід відзначити, що в залежності від спеціалізації та соціокультурних факторів також можуть потребуватися додаткові компетенції, аби гарантувати достатню компетентність психолога-практика.

Компетенція: Поєднання практичних та теоретичних *знань*, когнітивних *навичок*, *поведінки* та якостей, що дозволяють виконувати професійні обов'язки з максимальною ефективністю.

Компетенції: Набір знань, навичок, здібностей та інших атрибутів, які дозволяють індивіду діяти ефективно та згідно з певним стандартом у ситуації з професійної практики.

Конструкти: Незалежні змінні, які не можна спостерігати безпосередньо; вони утворюють складові частини наукових теорій та моделей, а також лежать в основі психологічних пояснень та інтервенцій.

Культура: Суспільно засвоєний набір абстрактних чи нематеріальних (як, наприклад, світогляд, переконання, символи, ідеї, цінності, правила поведінки) та матеріальних (наприклад, артефакти, інструменти, мова, література) елементів, характерних для людського суспільства, спільноти або групи, які допомагають членам цього суспільства, спільноти або групи спілкуватися, розуміти та тлумачити їх вияви.

Культурна грамотність: Компетентна професійна поведінка, побудована на усвідомленні, знанні та розумінні впливу культурних особливостей на психологічну практику. Ці якості необхідні для того, щоб надавати професійні психологічні послуги з урахуванням різноманітних світоглядів та звичаїв у клієнтів з різним культурним походженням. Культурна грамотність зосереджена на розумінні того, що кожен є носієм певної культури, на яку впливають історичні, соціальні, економічні та політичні фактори, а також, яким чином ці фактори впливають на психологічні теорії, моделі та практики в контексті даної культури.

Культурна терпимість: Культурна терпимість вимагає, щоб психологи намагалися бути стриманими у своїй взаємодії з клієнтом, саморефлексивними та самокритичними. Культурна терпимість тягне за собою активне долучення світоглядів інших культур для створення відносин, побудованих на взаємоповазі, а також спостереження за своїми думками, почуттями та ставленням до культурного світогляду клієнта. Психолог має бути готовим залучитися до навчального процесу довжиною в життя, спрямованого на терпимість та повагу до інших.

Навички, фундаментальні: Здібності, навчання яким дозволяє професіоналу виконувати професійні завдання з певним мінімумом майстерності. Фундаментальні здібності є загальними для всієї предметної області чи домену, та не мають відношення до конкретних напрямків практичної діяльності в психологічній сфері.

Навички, спеціалізовані: Здібності, навчання яким дозволяє професіоналу виконувати професійні завдання з певним мінімумом майстерності в сфері обраної спеціалізації, як, наприклад, клінічній, освітній, організаційній та інших. Спеціалізовані навички будуються на фундаментальних, тоді як останні використовуються певним чином при необхідності у перелічених професійних контекстах.

Оцінка: Див. «Психологічна оцінка».

Передовий метод: Метод чи спосіб, що незмінно демонстрував кращі результати, ніж інші засоби, та вважається контрольним критерієм якості правильної або загальноприйнятої практики у даному соціокультурному контексті.

Практик: Індивід, який в результаті набуття кваліфікації (часто також потребується реєстрація) розпочинає професійну діяльність. У контексті психології практиком є людиною, яка не тільки кваліфікована (і, якщо потрібно, зареєстрована), але також застосовує отримані знання та навички на практиці, замість того, щоб займатися лише адміністративною, освітньою чи дослідницькою діяльністю.

Професійна діяльність: Діяльність, що здійснюється психологом як частина його/її послуг, які надаються клієнту.

Професійна поведінка: Така поведінка психолога, що відповідає принципам, встановленим комплексом нормативних правил, якого психологи зобов'язані дотримуватися. Правила професійної поведінки зазвичай визначаються професійними органами, але в деяких країнах або регіонах вони також можуть визначатися законом. Вони стосуються не діяльності як такої, а основоположних принципів та ідеалів будь-якої професійної діяльності, таких як етичність, ефективність наданих послуг, саморефлексія, саморозвиток і не тільки.

Професійна психологія: Організоване співтовариство психологів, що застосовують передові психологічні практики. Такі психологи надають професійні послуги клієнтам, зосереджуючись на практичному застосуванні психології.

Професіоналізм: Рівень майстерності або компетентності, особливо в плані норм етики та цінностей, що відображається в поведінці, намірах та якостях, характерних та очікуваних від практикуючого психолога.

Психолог: Спеціаліст-практик, що є в достатній мірі компетентним для проведення оцінки та інтервенції з метою покращення рівню благополуччя та продуктивності індивідуума, групи, спільноти, організації тощо.

Психологічна інтервенція: Методика чи процедура інтервенції, розроблена за допомогою психологічних методів та основана на психологічних теоріях з метою сприяння певним змінам індивіда або групи індивідів.

Психологічна оцінка: Систематичний процес, в якому використовується комбінація технік та методів (таких як тести, інтерв'ю, спостереження) з метою аналізу різноманітних психологічних та поведінкових характеристик (наприклад, рис характеру, здібностей) індивідуума або групи індивідів.

Психологічна практика: Професійна діяльність, здійснювана психологом. Психологічна практика здійснюється психологом через офіційні договірні відносини з клієнтом, в яких психолог виступає постачальником послуг. В деяких країнах може регулюватися, наприклад, необхідністю отримання ліцензії.

Психологічний аналіз: Систематичний аналіз (див. також «Аналіз») конструктів (див. «Конструкти») психологічного характеру.

Різноманіття: Схожий на гетерогенність атрибут, що означає присутність або залучення індивідів, груп та культур, що відрізняються між собою, але також включає в себе повагу та визнання тих перемінних, що створюють відмінності.

ПЕРЕДМОВА

Психологія як професія практикується у всьому світі: у соціальному, культурному, навчальному, політичному та юридичному контекстах кожної країни. Все більше психологів практикують, проводять дослідження, консультують та співпрацюють на міжнародному рівні. Такі зміни значно пішли на користь клієнтам, суспільству та самій професії. Наприклад, стало можливо визначити, наскільки ефективно застосовуються певні психологічні знання та методи при роботі з різними групами населення. Окрім цього, з'явилась можливість ділитися різноманітними підходами та стратегіями для вирішення загальних проблем, а також виявляти сфери незадоволених потреб та направляти туди належні ресурси. Однак, зважаючи на унікальні культурний та юридичний контексти, в яких психологи практикують по всьому світу, а також на поширення їх діяльності за межами країни, з'явилися нові проблеми та задачі, що створили потребу в розробці чіткої міжнародної професійної ідентичності для психологів.

Професійні компетенції грають критичну роль в професійній праці психологів та якості послуг, що вони надають. Загальноприйнята професійна ідентичність може бути зміцнена за допомогою визначення прийнятого на міжнародному рівні ряду ключових компетенцій, без яких неможлива належна професійна практика. Деякі з цих компетенцій цілком можуть бути очевидні та явно загальноприйняті у всьому світі, як, наприклад, етична поведінка психолога. Інші ж можуть бути не настільки очевидними, але рівною мірою важливими.

На сьогодні існує багато різних моделей для психологічного навчання та підготовки, та велика кількість моделей для професійної регуляції в різних країнах та регіонах світу. У різних навчальних системах кількість часу та обсяг уваги, що приділяються підготовці з конкретних дисциплін можуть помітно варіюватись – так само, як і академічна ступінь, необхідна для початку роботи психологом. В Міжнародній Декларації з Основних Компетенцій в Професійній Психології встановлюється ряд визнаних та схвалених у міжнародному масштабі компетенцій, які служать основою для встановлення чіткої загальноприйнятої професійної ідентичності, а також, можливо, для міжнародної системи ідентифікації для зрівняння систем професійної підготовки, програмної акредитації, професійної сертифікації, та регуляції професійної компетентності та етики.

Наявність ключових компетенцій, представлених в даній Декларації, очікується від усіх практичних психологів на початку роботи. Визнається, що в той час як дані ключові компетенції служать необхідним базисом для початку професійного шляху, практикуючий психолог має безперервно розвиватися в плані своєї компетентності по мірі виникнення змін у професії та практиці. Також визнається, що ця Декларація описує ключові компетенції, які відносяться до професійних послуг практичних психологів. Деякі психологи займаються виключно науковою або викладацькою діяльністю, у той час як інші практикують та працюють з різноманітними клієнтами (окремими індивідами, парами, сім'ями, групами, організаціями, у школах тощо). В даній Декларації йдеться мова про узгоджені на міжнародному рівні ключові компетенції, що відносяться до психологічної практики роботи з клієнтами, а не до викладацької чи науково-дослідної діяльності в сфері психології.

Сформульовані в Декларації компетенції є не точними, а загальними. Заохочується адаптування компетенцій до локального контексту зі сторони будь-яких організацій, спільнот, держав та регіонів. Прояв, демонстрація або застосування узгоджених на міжнародному рівні компетенцій можуть відрізнятись в деякій мірі у певному національному або культурному контексті. Локальні

або регіональні перетворення даних компетенцій на специфічні вимоги до освіти та професійної підготовки лише підтримуються. Такі адаптації, вірогідно, будуть варіюватися серед культур, таким чином будуючи різноманітне міжнародне професійне суспільство.

Значимість даної Декларації залежить від визнання та підтримки її з боку організацій, місією яких є практика психології на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Всі подібні організації заохочуються до відкритої підтримки, адаптації, та/або ратифікації цієї Декларації, а також до того, аби інформувати про неї та сприяти її розумінню та дотриманню, включати її принципи у власні документи та практики і розширювати сферу охоплення Декларації з урахуванням власних місцевих реалій.

ОСНОВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ ТА НАВИЧКИ, ЩО ЛЕЖАТЬ В ОСНОВІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ		ОПИС
KN (Knowledge) Має необхідні знання		
	KN1	Володіє необхідними фундаментальними знаннями про психологічні концепції, конструкти, теорії, методи, практики та методологію наукових досліджень
	KN2	Володіє необхідними спеціалізованими знаннями про психологічні концепції, конструкти, теорії, методи, практики та методологію наукових досліджень, що відносяться до його/її власної сфери діяльності
SK (Skills) Має необхідні навички		
	SK1	Володіє необхідними базовими навичками психолога-практика
	SK2	Володіє необхідними спеціалізованими навичками психолога-практика, що відносяться до його/її власної сфери діяльності

ПРОФЕСІЙНА ПОВЕДІНКА	ОПИС	
PE (Practices ethically) Практикує, дотримуюсь етичних принципів		
	PE1	Дотримується відповідних етичних норм у своїй професійній практиці та поведінці
	PE2	Дотримується відповідних законів та правил у своїй професійній практиці та поведінці
	PE3	Може належним чином вирішити етичну дилему у своїй професійній практиці
AP (Acts professionally) Діє як професіонал		
	AP1	Дотримується загальноприйнятої передової практики в сфері психології
	AP2	Підтримує необхідний рівень своєї компетентності як психолога
	AP3	Працює в рамках своєї компетенції
	AP4	Консультується в колег, супервізорів чи інших відповідних джерел у разі необхідності
	AP5	Звертається до значущих інших у разі необхідності
	AP6	Вживає належних заходів у разі виникнення неочікуваної та складної ситуації
ER (Establishes relationships) Доречно ставиться до клієнтів та інших		
	ER1	Встановлює, підтримує та налагоджує доречні робочі відносини з клієнтами та значущими іншими
	ER2	Встановлює, підтримує та налагоджує доречні робочі відносини з колегами-психологами та представниками інших професій
WD (Works with diversity) Працює з різноманітністю і проявляє належний рівень культурної грамотності		
	WD1	Працює з клієнтами, колегами та значущими іншими, знаючи та розуміючи історичний, політичний, соціальний та культурний контексти, в яких вони знаходились/знаходяться
	WD2	Проявляє культурну терпимість
	WD3	Виявляє, враховує і поважає будь-які форми різноманіття значущих інших

	WD4	Усвідомлює як його/її власні цінності, погляди та досвід впливають на його/її професійну поведінку, клієнтів та значущих інших
	WD5	Ефективно працює та успішно спілкується з колегами, клієнтами та значущими іншими незалежно від будь-яких форм різноманіття
	WD6	Використовує інклюзивну політику в своїй роботі, працюючи з усім різноманіттям клієнтів, колег та значущих інших
EP (Evidence-based practitioner)		
Практикує, спираючись на емпірично обґрунтовані дані		
	EP1	Обирає заснований на емпірично обґрунтованих даних підхід до оцінки, інтервенції, надання послуг та іншої психологічної діяльності
	EP2	Звертається до психологічних та інших актуальних досліджень
	EP3	Розпізнає обмеженість чи недоліки доступних фактичних даних
SR (Self-reflectiveness)		
Аналізує свою роботу		
	SR1	Оцінює ефективність своєї діяльності та надання послуг
	SR2	Визначає у своїй практиці області, що потребують поліпшення
	SR3	Аналізує свої цінності та погляди, які можуть мати певний вплив на практику
	SR4	У разі необхідності ділиться своїми міркуваннями із колегами або супервізорами для отримання зворотного зв'язку

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ	ОПИС	
SG (Sets goals) Ставить необхідні цілі		
	SG1	Ставить цілі на основі аналізу потреб
	SG2	Узгоджує цілі з цілями клієнтів та інших
PA (Psychological assessments) Проводить психологічну оцінку та аналіз		
	PA1	Визначає потребу в оцінці чи аналізі індивіда, групи, спільноти, організації тощо
	PA2	Підбирає, розроблює чи вдосконалює інструменти оцінювання, використовуючи методи, які відповідають поставленим цілям та задачам
	PA3	Надає послуги оцінки та аналізу, включаючи проведення, підрахунок результатів та їх тлумачення, надання зворотного зв'язку та звіту про результати
PI (Psychological interventions) Надає послуги психологічної інтервенції		
	PI1	Планує та надає послуги психологічної інтервенції індивідам, групам, спільнотам, організаціям тощо
	PI2	Розроблює, вдосконалює, а також оцінює потенційну користь та ефективність психологічного втручання, використовуючи методи, доречні цілям та задачам інтервенції
	PI3	Суміщає оцінювання та іншу відповідну інформацію з психологічними знаннями, щоб розробляти та покращувати психологічні інтервенції
	PI4	Оцінює ефективність та корисність власних інтервенцій
	PI5	Використовує результати оцінки для аналізу та перегляду інтервенцій у разі потреби
	PI6	Надає рекомендації та консультації іншим відповідним сторонам, залученим до психологічної інтервенції
CO (Communication) Спроможний/спроможна на ефективну та доречну комунікацію		
	CO1	За потреби контактує з різними групами населення для успішного виконання професійної діяльності

	CO2	Надає належний та чіткий зворотній зв'язок, звітність та рекомендації клієнтам та значущим іншим
	CO3	Забезпечує чіткою та об'єктивною інформацією з психологічних питань